

Két kiállítás 1985-ben

„*Dubito ergo sum: Kétkedem, tehát vagyok. De ez a kétkedés, a végiggondolás – a gondolkodás, a cogito ergo sum – után következik.*”

gy kiállításomon elhangzott megnyitászövegből idéztem. A dátum 1985. április 18. Aki beszélt – Nagy Gáspár, ekkor már túl volt azon a kétkedésen, amellyel az én munkáimat jellemezte, ő akkorra már a tudás és az abból következő tiltakozás költője volt, intercedo, ergo sum – folytathatta volna a gondolatsort; mert ráunt a metaforák mögötti bujkálásra, és felkészülten vette tudomásul akár a megtorlást is; „...mert sűrűn suhogtak-suhognak a pálcák” – írta.

Az előző év októberében jelent meg Nagy Gáspár – az ő szavával – „elhíresült”, később Görömbei András által „rendszerváltónak” nevezett verse az *Öröknyár: elmúltam 9 éves*. A gyilkosokat néven nevezNI! – így szól a vers utolsó sora – ...és? – néztem rá kérdően – csak ennyi, megnevezni?
– És... imádkozni értük!

Oly magától értetődő természetességgel mondta, mintegy odavetette, semmi pátosos emelkedettség, poétai elrévülés. Éreztem, az ő pápista szívében nincs is alternatívája a gondolatnak, az a mondat csak így folytatódhat, de bevallom az én keményebb kálvinista kobakomon jókorát koppantak a szavak. El is szégyelltem magam rögvést, s azóta is azt teszem, ha erre a beszélgetésünkre gondolok.

1985 tehát akár a szilencium esztendeje is lehetne az életrajzban, ha majd a következő, 86, *A fiú naplójából* című vers megjelenésének éve nem lenne még inkább az. Örömmel fedeztem fel, hogy Gáspár mily pompásan valósítja meg az irodalomban azt a szavak mögé, sorok közé rejtező, a tartalmaknak második jelentést adó bravúrt, amelyről a képzőművészet területén én is álmodoztam. Már harmadik éve ismertük egymást, ugyanabban az utcában laktunk, beszélgethettünk sokszor, bár meglehet, fociról s politikáról majd ugyanannyit, mint a komolyabb művészetekről.

Ez a költő nem publikálhat! – így szóló tehát a kádári diktátum 1984 végén. Na és egy kiállítás megnyitása? Természetesen tudtuk, hogy annak az apró alföldi kultúrháznak a galériájában is ott álltak a kis spiclik, szebben mondvá hírforrások, és a helyi költőtárs-tanító (később a rendszerváltás emblematikus alakja) meg is mutogatta őket sorban. A figyelőknek persze rájuk, mindkettőjükre kellett figyelniük, arra már aligha lehetett gondjuk, hogy az én képeimmel is bíbelődjenek, pedig közöttük volt, igaz még szöveg nélküli fekete-fehér változatban, az a bizonyos rajz, a hátulról bemutatkozó elvtárs is. De én most egyáltalán nem róluk, nem

Elhangzott a Nagy Gáspár-émlékesten, 2007. január 26-án a Testnevelési Egyetemen.

a plakátrajzról és nem is a kiállításról akarok szólni. Pontosabban nem *arról* a kiállításról.

Ugyanezen év tavaszán egy másik tárlatra is készülődtünk: Keresztes Dóra és én. Eletünk legfontosabb kiállítása – hittük talán, de hát akkoriban még mind-egyikről azt gondoltuk. A Vigadó Galéria és a Magyar Televízió nevezetes rendezvénye volt a Tévé Galériája: valódi és virtuális kiállítás egyszerre, nem csoda, hogy a torkunkban dobogott a szívünk. A műsorvezető – a művészeti élet aktuális korifeusa, mondanám, ha hölgyeknek is járhatna ez a titulus – meglátogatott bennünket, s a helyszíni szemle végén közölte, szükségeltetik a műsorhoz két szakértő is, akik majd részletekbe menően képesek megvilágítani Dóra művészetét és az enyémet. A magam részéről a geometriai tudományokban jártas barátomat, Szentiványi Tibort ajánlottam, remélve, hogy súlyos betegsége, amely éppen kórházi ágyhoz kötötte, enyhül majd a felvételek idejére; ugyanezt óhajtott látogatónk is. A feleségem által megnevezett személy viszont igencsak meglepte, Dóra ugyanis azt akarta, Nagy Gáspár üljön mellette a televízióban. Tudod kedvesem..., kezdte jótékonyan a hölgy. Igen, tudom, szakította félbe a feleségem. Szó szót követett, érvekre ellenérvek jöttek, de az álláspontok jöttányit sem közeledtek egymáshoz, látogatónk telefonálni akart, ami akkoriban, vonalak híján, talán egész Budakeszről lehetetlen lett volna, majd látván, hogy itt már a műsora forog veszélyben, arra a konklúzióra jutott: Nagy Gáspár nem jelenhet meg a képernyőn, ez ugyebár faktum, ám hivatalosan csak az irodalmi szerkesztőségnek adták parancsba, vagyis neki a képzőművészeti osztály élén talán nem is kötelező tudnia. Nagyon szépnek láttam akkor Dóra diadalmas ábrázatát (miközben vendégünk a fürdőszobában kezeit mosta), és bevallom, a művészettörténész hölgyet is becsültem ezért a hirtelen jött bölcs tudatlanságáért. Imádkozni értük! Bizony az ilyen szelíden kijuttatott szavak nemcsak megindítóak, de elindítóak is lehetnek, elindíthatják a versben megnevezetteket vagy azok híveit még akár a damaszkuszi úton is.

A történet folytatását már csak Dórától tudom: nem sokkal később újra találkoztak, s a hölgy, aki még mindig nem tért napirendre a történetek fölött, s azóta is próbálta megérteni az én szelíd arcú feleségem elszántságát, egyszerre csak kibökte:

– Ugye lányom, te várandós vagy.

Ő volt a legelső, aki megtudta.

Emlékezetem naptárát lapozom: a főkorifeus asszony valamikor áprilisban látogathatott meg minket. A következő év elején, január 8-án született meg lányunk: Anna.

Verset vétkeztem

Azért szólítlak téged is, mert verset vétkeztem (ez a Te kifejezésed volt), s ha olykor velem is megesett, megmutattam neked – sőt nemegyszer, viszonzásképpen Te is így tettél. Egy búcsú-négysorossal készültem, és ráadásként hoztam néhány magyarázó, mentegető mondatot is.

*BarlaNGban bolyoNGó láNG,
üzeNGet a reNGeteg teNGer:
pillaNGók aNGyala eNGedj,
eNGedj el riNGó rozmariNG!*

Belátom, olvasva könnyebb észrevenni a versbe rejtett titkot, mint így hallgatva: csupa olyan szavakból szerkesztettem egybe a strofát, amelyekben megtalálható az NG betűpár: Nagy Gáspár monogramja. Igen, őt s a költő szellemét akarom megidézni ezzel a naivnak tetsző ráolvasással, tőle véve kölcsön a mágiát, az *Öröknyár*... módszerét. Abban az „elhíresült versben” (ahogy ironikusan emlegette) a mártír miniszterelnök nevének kezdőbetűit rejtette el ugyanilyen módon Gáspár. A hűség emblémái voltak azok a cenzor-dühítő, rendszer-döntőgető infinitívuszok: hűség a forradalomhoz, '56-hoz, októberhez. Kell-e mondanom, mennyire megindított, amikor egy nevemre költött hasonló technikájú, akrosztichonos versben engem is október gyermekeként aposztrofálva maga mellé emelt. Én persze inkább a képzőművészetben igyekeztem valami hasonlót művelni, második üzenetet rejteni a képbe, a grafikai lapba, és hinni, lesz, aki észreveszi majd, hogy az a nehezebben megtalálható pójtjelentés fontosabb, mint a nyilvánvalónak tetsző primer tartalom. Lehet, ezeket a rokon szándékokat látva bízta rám Gazsi versei illusztrálását, könyvcímlapjainak rajzolását, megsejtve talán, ám korántsem bánva, hogy a versek mellett majd a rajzok is betiltatnak olykor.

12 nagybetűs NG, 12 Nagy Gáspár monogram, tanítvány-tanító-mester, búcsúzom tőled... helyetted újfent:

*BarlaNG, bolyoNGó gyertyaláNG,
üzeNGet a reNGeteg teNGer:
pillaNGók aNGyala eNGedj,
eNGedj hát, riNGató katáNG! ❖*